

یادداشت

بازنشستگان آیینہ جامعه

امیرعلی ناصر پور

پژوهشگر حوزه سانسدی

تحلیل و بررسی زندگی اقشار مختلف اجتماع، بازتابی است که حقایق موجود درباره شرایط جامعه را نمایان می کند. بازنشستگان و سالمندان یکی از این گروه‌ها هستند. قوانین امروز جهان ، دقیق و هدفمند بر روی این افراد متمرکز شده و زندگی آن‌ها مانند دیگر قشرهای جامعه از اهمیت برخوردار است. بهره بردن از یک سالمندی موفق امری پذیرفته شده است و بسیاری از نهادها برای تحقق آن تلاش می کنند.
سنخ‌شناسی سبک زندگی بازنشستگان نشان می‌دهد که رسیدن به سطح مطلوب در زندگی یک فرد بازنشسته تا چه حد عملی است و چه بستریایی برای داشتن سبک زندگی موفق ضرورت دارد.

گذری در احوالات و نحوه سپری شدن روزگار بازنشستگان نشان می‌دهد که بیشتر آن‌ها از این دوره عمر رضایت ندارند. حس از کارفتادگی و بیهدفگی فرد را از امید به زندگی خالی می کند و او را به گوشه‌های انزوا می کشاند. در مقدمه کتاب «بازنشستگی و ناخرسندی‌های آن» تألیف عباس گرگی و سعید گودرزی آمده: «زمانی انرست همینگوی نوشته بود، بازنشستگی کریه‌ترین واژه در زبان است. واقعیت این است که امروزه نیز تصاویر و کلیشه‌های منفی از بازنشستگی و سالمندی، به‌رغم تلاش‌های روزافزون جهت ارائه تصویری مثبت از این رویداد مهم زندگی، در قالب مفاهیمی نظیر (سالمند موفق، فعال، مولد...)، همچنان امری رایج و متداول است. ازاین‌رو، درحالی‌که برای برخی افراد، بازنشستگی تجربه لذت‌بخش و توأم با رهایی و خویشتن‌یابی است، برای گروهی دیگر، به معنای محدودیت و مزایای اندک شروع چالش‌ها و مشکلات مالی، ارتباطی، هویتی و سلامتی در زندگی است.»

برای بررسی زندگی و زمانه بازنشستگان نباید از این نگاه غافل بود. وقتی فرد از کار فراغت می‌یابد آیا امکان این را دارد که با اطمینان خاطر و آرامش به استراحت بپردازد و غم تأمین معاش او را نینازارد؟ یا اینکه باید به‌سرعت شغل دیگری بیابد تا در باتلاق هزینه‌های زندگی گرفتار نشود. همه این‌ها به دنبال تعریف دولت‌ها از مستمری و مزایای دوران بازنشستگی ناشی می‌شود. مشکلات اقتصادی در دوران سالمندی چالش بزرگی است که نزدیک شدن به این ایام را برای مردم یک جامعه تبدیل به استرسی مهرازاپذیر می‌کند. توننی و ارستن در کتاب «طر پیری؛ سالمندی فعال» نگرانی‌های اقتصادی و هزینه زندگی را منبع مد همی در استرس بازنشستگی برشمرده‌اند و مشکلات مالی را عاملی برای کاهش مشارکت اجتماعی سالمندان دانسته‌اند. نگرانی‌های مالی روند سازگاری را با اختلال مواجه می‌کند و برنامه‌های غیراقتصادی را برای بازنشسته از معنا تهی می‌گرداند.

دوران بازنشستگی مشکلات جسمی را نیز بر سر راه سبزی می‌کند. به همین خاطر کار دوباره و هدر رفت انرژی تهدیدی برای افراد در این سن محسوب می‌شود. حمایت درمانی مسئله‌ای است که در این بازه بسیار مهم تلقی می‌شود. معمولاً نیاز به داروهای مختلف، جراحی‌های سبک و سنگین، وسایل کمک پزشکی مانند سمک، عینک، ارتوز و پروتز در دوران بازنشستگی برای بیشتر افراد ضروری می‌شود. درمان رایگان، بن‌های خرید مواد غذایی، حمل‌ونقل و سفر رایگان فرد را برای تجربه یک سالمندی مطلوب و رضایت‌بخش آماده می‌کند. فقدان برنامه مشخص و سیاست‌ها و اطلاعات ناقص ازجمله موانع ساختاری و مشکلات بازنشستگی در سطح جامعه و سیستم‌های مرتبط شناخته می‌شوند. همبستگی بین شرایط نامساعد اقتصادی و محدودیت‌هایی که به واسطه عدم کفایت مالی بر فرد تحمیل می‌شود بر دیدگاه و انتظارات اطرافیان نسبت به او و چالش‌های روانی و اجتماعی بازنشستگی اثرگذار است. از طرفی پذیرش و حمایت خانواده و مشارکت اجتماعی نقش مهمی جهت سازگاری روانی و اجتماعی در بازنشستگی ایفا می‌کند. واقعیت این است که در ذهن انسان امروز، بازنشستگی دیگر واژه کریه‌ی نیست. انسان امروز درگیر با فناوری و ماشین می‌کوشد تا با آگاهی و برنامه و کمک‌های اجتماعی این دوره را به یکی از دوران خوش زندگی خود تبدیل کند. او نمی‌خواهد در تن‌بند فراموشی و بطالت پیری را بگذراند، بلکه با آگاهی و روشن کردن چراغ ذهن، مطالبات خود را طلب می‌کند. وضعیت امروز بازنشستگان و مذاقه در آن نشان می‌دهد که تلاش‌های زیادی لازم است تا یک سازگاری کم‌تهاجم و راحت برای ورود به سالمندی را به چشم ببینیم. در این میان تسهیل گری نهادهای تصمیم گیر پارامتر مهمی در پیوستن سالم افراد به آخرین دوران عمر خود به شمار می‌آید. برای تحقق یک بازنشستگی موفق، اضلاع مختلف اجتماعی درگیر باید با مشارکت سازنده خود شرایط را مهیا کنند.

جامعه

گفت و گو

گرمای تابستان و روزهای بلند و کش دار، آن‌ها را به سمت پارک کشانده؛ ردیف کنار هم نشسته‌اند. بعضی شطرنج بازی می‌کنند، بعضی مشغول صحبت با هم هستند و بعضی هم در سکوت به اتفاقات اطراف می‌نگرند. صحبت‌ها حول اوضاع جامعه، قیمت اجناس، بهتر بودن دوران قدیم و ناتوانی‌های جسمانی است. آن‌ها درباره داروهای یکدیگر نظر می‌دهند، یکدیگر را تشویق

سمیرا مرادی

روزنامه نگار

بازنشستگی پدیده‌ای است که همه انسان‌ها در زندگی آن را تجربه می‌کنند. دوره‌ای که همانند بقیه دوران عمر افت‌وخیزهای مخصوص به خود را دارد. بازنشستگی را شاید بتوان دروازه ورود به دوره سالمندی در نظر گرفت. شغل با ایفای نقش هویت‌ساز، انرژی‌بخش و جهت‌دهنده به زندگی، به محض پایان یافتن خلأ محسوسی را در زندگی فرد به وجود می‌آورد. این تغییر تکانه‌ای با برهم زدن یک روند سی ساله، عوارض جانبی زیادی را به همراه دارد. به‌ویژه ماه‌های اولیه دوران فراغت از شغل، مستعد ایجاد مسائل گوناگونی در زندگی فرد بازنشسته است. یورش حس پیری و ناکارآمدی، بطالت، افسردگی، فکر به مرگ و دیگر موارد چالش‌های روزمره بازنشستگان را در این اوضاع تعریف می‌کند. از طرفی عواملی همچون توان مالی، برخورداری از رفاه نسبی، سطح سلامت جسمی و روانی به شرایط مورد اشاره گره خورده است. به همین خاطر توجه به این برهه از زندگی، شناخت مسائل آن و نحوه برخورد و ورود صحیح به دوره بازنشستگی از موارد مهم جامعه‌شناختی و روانشناختی محسوب می‌شود. دوران پایانی شغل فرصت مهمی برای آشنایی فرد با مسئله بازنشستگی به شمار می‌رود. از این‌رو در بعضی کشورها مانند انگلیس طی دهه‌های گذشته، مفهوم بازنشستگی گام‌به‌گام مطرح شد. این نوع بازنشستگی به یک‌باره اتفاق نمی‌افتد. بلکه فرد به تدریج و طی یک برنامه مستمر از شغل و وظایف خود جدا می‌شود و در این زمان می‌تواند نیروی جدیدی را آموزش دهد؛ چالشی که سازمان‌ها همواره با آن دست به گریبان هستند. خروج نیروهای با تجربه و کاربلد و ورود نیروهای بدون مهارت، به هر روی هم‌پوشانی بازنشستگی و سالمندی را باید جدی گرفت و در روندی گام‌به‌گام و منتهی به نتیجه مثبت پیش برد.

تا پیش از اینکه نظام‌های اجتماعی بازنشستگی را به‌عنوان یک اصل بپذیرند و آن را تحت قوانین خاص قرار دهند، این مسئله به‌صورت بیولوژیک اتفاق می‌افتاد. در واقع افراد زمانی بازنشسته می‌شدند که دیگر توان کار کردن نداشتند. در این نقطه از تاریخ کالبد و توانایی بدنی تعیین‌کننده سن بازنشستگی بود. دولت رفاه، س‌رآغاز مفهوم بازنشستگی در دوران مدرن بود. در این شرایط بازنشستگی یک قرارداد است که افراد تحت لوی آن، حتی در صورت داشتن توان جسمی از

گفت و گو

امروزه همه کشورهای جهان با چالش بزرگ بازنشستگی دست‌وپنجه نرم می‌کنند. این موضوعی ساده برای جوامع نیست و سیاست‌گذاری‌های خاص خود را می‌طلبد. دولت‌ها با سبیل افرادی مواجه‌اند که قسمت زیادی از عمر خود را به فعالیت پرداخته‌اند و حالا نیاز به شرایطی دارند که بتوانند خستگی سی سال (یا بیشتر) کار کردن را از تن خود به‌در کنند. در حال حاضر ورود کمتر افراد به بازار کار و خروج بازنشستگان معضلی

نروژ

نروژ یکی از کشورهای اسکاندیناوی است که با استفاده از یک سیستم بازنشستگی یکپارچه و رشد یافته به بازنشستگان کشور خود خدمات ارائه می‌دهد. این تلاش‌ها برای از بین بردن هرچه بیشتر شکاف بین مستمری‌بگیران و دیگر اقشار جامعه است. امروزه سطح فقر در گروه بازنشستگان بسیار کم‌رنگ شده و صندوق‌ها توان مالی پرداخت مستمری را دارا هستند. در نروژ هم مسئله سن بازنشستگی محل بحث و نظرهای گوناگون است. سن بازنشستگی در نروژ ۶۷ سال است که مسن‌ترین سن بازنشستگی در جهان را شامل می‌شود. بنابر آخرین آمارهای ارائه شده ۷۰ درصد از جمعیت بین ۵۵ تا ۶۴ساله نروژ هنوز بازنشسته نشده‌اند، درحالی‌که به طور متوسط در اروپا ۵۰ درصد افرادی که در این رده سنی قرار دارند کار می‌کنند.

آفریقای جنوبی

سن بازنشستگی در آفریقای جنوبی ۶۰ سال است. دستمزد بازنشستگی به افراد در صورتی پرداخت می‌شود که دارای سالمندان از ۴۶ هزار پوند کم باشد و تحت پوشش هیچ صندوق بازنشستگی دیگری باشند. رایگان بودن خدمات بهداشتی و درمانی در بیمارستان‌ها و مراکز دولتی، خانه‌های سالمندان و حمل‌ونقل رایگان کمک زیادی به رفاه حال بازنشستگان کرده است. در این سرزمین هم مانند بسیاری جاهای دیگر اگر افراد پیش از ۳۰ سال کار کردن یا قبل از ۶۰سالگی درخواست بازنشستگی بدهند، به‌طور متوسط ۳۰۶درصد در سال، دستمزد کمتری دریافت می‌کنند. درباره میزان طول عمر در این کشور باید گفت که طبق یافته‌ها، مردان آفریقای جنوبی به‌طور متوسط کمتر از ۱۰ سال را در دوران بازنشستگی خود سپری می‌کنند.

یک دوره گذار

بازنشستگی دوره گذار به سالمندی محسوب می‌شود. یکی از مسائلی که در روزگار بازنشستگی و این دوره گذار زندگی فرد راتحت‌الشعاع قرار می‌دهد، کیفیت زندگی است. اینکه فرد در چه سطحی با چه میزان کیفیتی روبه‌رو می‌شود بر رفتارهای دوره سالمندی او تأثیری چشمگیر دارد. بنابر تعریف سازمان بهداشت جهانی، منظور از کیفیت زندگی، درک افراد از موقعیت خود در زندگی از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی جامعه، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت‌هایشان است. همه این پارامترها می‌توانند فرد را به سمت‌وسویی خاص هدایت کنند. در جوامعی که بازنشستگان با دوری از شغل با برچسب‌هایی چون ناتوانی و سریار بودن مواجه می‌شوند، اوضاع سخت‌تر خواهد بود. همچنین تأمین معاش که با مستمری بازنشستگی به سختی امکان‌پذیر است، مرارتی جدید برای این قشر به بار می‌آورد. حفره‌های اینچینی دوران بازنشستگی را

به کام مردم تلخ می‌کند. بنابراین نهادهای سیاست‌گذار و سازمان‌ها باید با راهکارهای مؤثر در پی بهبود شرایط این قشر باشند. سازمان تأمین اجتماعی تمهیداتی در این زمینه اندیشیده که درنهایت به نفع مردم خواهد بود.

چالش‌های خانوادگی

نظم خانوادگی ایجاد شده در طول سال‌ها که ناگهان به خانه‌نشینی یک نفر برهم می‌خورد، عامل تنش‌های زیادی است. ماندن مدام فردی که سال‌ها از شغل و منزلت برخوردار بوده، بیکاری او و اینکه کاری برای انجام دادن ندارد، همگی باعث ایجاد سایش و فرسایش‌های زیادی در محیط خانه می‌شوند. بنابر این ابهام و عدم آگاهی جزو عواملی به حساب می‌آیند که فرد را از شناخت درست نقش خود بازمی‌دارند.

توسعه علایق، فعالیت‌های فعالانه و فرصت آزادی و رهایی مزیت بازنشستگی است، اگر فرد بتواند در این چرخش زندگی درست عمل کند. موظف نبودن به انجام کار، پیگیری علایقی که به دلیل فشار کاری و نبود وقت به فراموشی سپرده شده، کم‌شدن بار وظیفه از دوش و... فرصت‌هایی است که در پی بازنشستگی برای اشخاص ایجاد می‌شود. پرداختن به هرکدام از این زمینه‌ها می‌تواند هم‌زیستی مسالمت‌آمیز با خانواده را برای فرد به همراه داشته باشد.

شرایط بازنشستگی در جهان چگونه است؟

بین‌المللی محسوب می‌شود. بر همین مبنا دولت‌ها به‌طور مداوم در پی رسیدن به سیستم مطلوبی برای پیشبرد این مسئله هستند. حتی کشورهای توسعه‌یافته در زمینه بازنشستگی با بحران‌های مالی و چالش‌های متعددی مواجه‌اند. صندوق‌های بازنشستگی به دنبال تأمین منابع هستند و افراد بازنشسته به دنبال حقوق حقه خود. شرایط بازنشستگی را با بررسی نمونه‌هایی چند در کشورهای مختلف جهان پی می‌گیریم:

ژاپن

مردم ژاپن به واسطه حمایت‌های مالی و بهداشتی دولت طول عمر زیادی دارند، به‌نحوی که یکی از پیرترین کشورهای دنیا محسوب می‌شوند. البته این افزایش طول عمر هزینه‌هایی را هم برای دولت به همراه داشته؛ زیرا برای دوره طولانی‌تری باید دستمزدهای بازنشستگی پرداخت شود. از طرف دیگر با افزایش طول عمر مردم و کاهش نرخ مولید در این کشور تا یک دهه آینده از شمار افرادی که کار می‌کنند و حق بیمه بازنشستگی می‌پردازند، کاسته و بر شمار بازنشستگان افزوده می‌شود و این شرایط در سال‌های به دغدغه‌ای برای مقامات دولتی تبدیل شده و به دنبال راهکاری برای آن هستند.

استرالیا

استرالیا طی سال‌های اخیر تغییراتی را در سیستم بازنشستگی خود ایجاد کرده که همین موضوع باعث بهبود شرایط برای این گروه از افراد جامعه شده است. سن بازنشستگی بالا رفته و به ۶۵ تا ۶۷ سال با توجه به شرایط کلی افراد تعیین می‌شود. این موضوع در ابتدا مردم را نگران کرد اما با گسترش سیستم‌های حمایتی و تأمین رفاه، دغدغه اجتماعی نسبت به این موضوع کم شد. مطالعات نشان می‌دهد برخی حمایت‌های دولت در قالب نظام بازنشستگی از سالمندان در این کشور سبب شده است تا افراد در این کشور عمری طولانی‌تر و تا سال‌های پایانی عمر خود سطح سلامت بالاتری داشته باشند. ۱۷ درصد از افراد بالاتر از ۴۵ سال در این کشور اعلام کرده‌اند تا بعد از ۷۰سالگی کار خواهند کرد زیرا از نظر جسمی و روانی توانایی لازم برای کار کردن را دارند. همچنین استرالیا از مهاجران هم برای بازنشستگی استقبال می‌کند. مردم کشورهای دیگر می‌توانند از روش‌های سرمایه‌گذاری و مانند آن، با احراز شرایط از خدمات بازنشستگی در این کشور برخوردار شوند.